

tolia, Genève 1968, I. c.; Ekrem Akurgal, *Ancient Civilisations and Ruins of Turkey*, İstanbul 1969; J. Mellaart, *Excavations at Hacilar*, Edinburgh 1970; D. B. Stronah, "Metalltypes in Early Anatolia", *Anatolian Studies*, sy. 7, London 1958, s. 89-125; E. Anati, "Anatolia's Earliest Art", *Archaeology*, sy. 21, Cambridge Mass. 1968, s. 22-35.

Hittit Devresi: R. Oğuz Arık, *Alaca Höyük*, Ankara 1935; Halit Ziya Koşay, *Alaca Höyük*, Ankara 1938; M. Vieyra, *Hittite Art*, London 1955; Ekrem Akurgal, *The Art of the Hittites*, London 1962; Halet Çambel, "Some Observations on the Karatepe Sculptures", *TTK Belleten*, XIII/49 (1949), s. 35-36; R. D. Barnett, "The Key to the Hittite Hieroglyphes", *Anatolian Studies*, sy. 3, London 1953, s. 53-95.

Frig Devresi: K. Bittel, *Kleinasiatische Studien*, İstanbul 1942, s. 66-127; Ekrem Akurgal, *Die Kunst Anatoliens*, Berlin 1961, s. 70-121; P. Meriggi, "Una prima attestazione dei Moshî in Frigia", *Athenaeum*, sy. 42 (1964), s. 52-59.

Antik Çağ: Arif Müfit Mansel, *Excavations at Perge*, Ankara 1949; Ekrem Akurgal, *Die Kunst Anatoliens, von Homer bis Alexander*, Berlin 1961; J. Cook, *Ionia and the East*, London 1962; Jale İnan, *Römische Portrats aus Antalya*, Ankara 1965; G. Hanfmann, "Hellenistic Art", *Dumbarton Oaks Papers*, sy. 17, Washington 1963, s. 79-94.

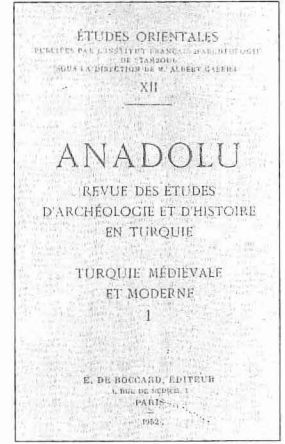
Bizans Dönemi: D. M. Dalton, *East Christian Art*, Oxford 1925; C. Diehl, *Manuel d'art byzantin*, Paris 1925; Semavi Eyice, *Son Devir Bizans Mimarisi*, İstanbul 1980; a.m.f., *Karadağ (Binbirkilise) ve Karaman*, İstanbul 1971; a.m.f., "Un Type architectural peu connu de l'époque des Paléologues à Byzance", *Anadolu Araştırmaları*, I, İstanbul 1959, s. 223-234; a.m.f., "Türkiye'de Bizans Sanatı", *Anadolu Uygurlukları Ansiklopedisi*, İstanbul 1982, III, 514-564.

Selçuklu Dönemi: F. Sarre, *Seldschukische Kunst*, Leipzig 1905; a.m.f., *Seldschukische Kleinkunst*, Berlin 1909; Uzunçarşılı, *Kitabeler*, İstanbul 1927-29, I-II; A. Gabriel, *Monuments turcs d'Anatolie*, Paris 1931-34, I-II; E. Diez, *Türk Sanatı*, İstanbul 1946; Halil Edhem [Eldem], "Anadolu Selçukluları Devrinde Mimari ve Tezyini Sanatları", *Halil Edhem Hatıra Kitabı*, Ankara 1947, I, 279-297; Celal Esat Arseven, *Les Arts Decoratifs Turcs*, İstanbul 1952; T. T. Rice, *The Seljuks*, London 1961; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara 1966; Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara 1969, I. c.; Beyhan Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1972; a.m.f., "Erzurum'daki Hatuniye Medresesi", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, Ankara 1971, s. 209-247; K. H. Erdmann, *Das Anatolische Karuansaray des 13. Jahrhunderts*, Berlin 1976; a.m.f., *The History of the Early Turkish Carpet*, London 1977; Gönül Öney, *Anadolu Selçuklularında Süsleme ve El Sanatları*, Ankara 1978; Selçuk Mülâyim, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler, Selçuklu Çağı*, Ankara 1980; Ö. Bakırer, *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, Ankara 1981, s. 20; a.m.f., *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, Ankara 1976; Rahmi Hüseyin Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, İzmir 1982; R. Ettinghausen, "Turkish Elements in Silver Objects of the Seljuk Period of Iran", *First International Congress of Turkish Art*, Ankara 1961, s. 128-134; Hilmi Arel, "Divriği Ulu Camii Kuzey Portalinin Mimari Kuruluşu", *VD*, V (1962), s. 99, 111; B. Grey, "Gold Painted Glass Under the Seljuks", *II. Congresso Internazionale di Arte Turca*, Venezia 1963, s. 13-149; E. Lucius, "Neue figural verzierte seldschukische Keramik aus Anatolien", *Sanat Tarihi Yıllığı*, İstanbul 1970, III, 125-134; Nurhan Atasoy, "Selçuklu Kiyafetleri Üzerine Bir Deneme", a.e., İstanbul 1971, IV, 111-151; Mehmet Önder, "Selçuklu Devri Halları", *TELD*, sy. 6-8 (1966), s. 46-49; a.m.f., "Selçuklu Devri Kubad-âbâd Sarayı Çini Süslemeleri", *Türkiyemiz*, sy. 10, İstanbul 1972, s. 14-18.

Osmanlı Dönemi: H. Wilde, *Brussa*, Berlin 1909; H. Glück, *Die Kunst der Osmanen*, Leipzig 1922; Sedat Hakkı Eldem, *Bursa Evleri*, İstanbul 1948; a.m.f., *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul 1954; a.m.f., *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1979, II; a.m.f., *Türk Bahçeleri*, İstanbul 1976; İ. Hakkı Konyalı, *Mimar Koca Sinan'ın Eserleri*, İstanbul 1950; Celal Esat Arseven, *Les Arts decoratifs turcs*, İstanbul 1952; Sedat Çetintaş, *Türk Mimari Anıtları*, İstanbul 1952; Doğan Kuban, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İstanbul 1954; a.m.f., "Mimar Sinan ve Türk Mimarisinin Klasik Çağı", *Mimarlık*, sy. 49, İstanbul 1967, s. 13-34; Aptullah Kuran, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, Ankara 1964; U. G. Vogt, *Osmanische Bauten*, München 1965; Yıldız Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme*, İstanbul 1970; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971; Rüçhan Arık, *Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisi Örneklerinde Anadolu'da Üç Ahşap Cami*, Ankara 1973; Metin Tuncel, *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, Ankara 1974; Metin Sözen v.dğr., *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975; R. H. Ünal, *Diyarbakır İlindeki Bazı Türk-İslâm Anıtları Üzerine Bir İnceleme*, Erzurum 1975; Ahmet Refik Altınay, *Türk Mimarları*, İstanbul 1977; Y. Yavuz, *Mimar Kemaltin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*, Ankara 1981; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi I*; a.m.f., *Osmanlı Mimarisi II*; a.m.f., *Osmanlı Mi'mârîsi III-IV*; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986; Semavi Eyice, "İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme", *TD*, II/15 (1960), s. 99-120; Şerafettin Turan, "Osmanlı Teşkilatında Hasa Mimarları", *TAD* (1963), s. 157-202; Orhan Erdenen, "Osmanlı Devri Mimarları, Yardımcıları ve Teşkilatları", *Mimarlık*, sy. 27, İstanbul 1966, s. 15-18; Semra Ögel, "Osmanische Baukomplexe", *Anatolica*, I, Ankara 1967, s. 118-123; a.m.f., "Die Innenfläche der Osmanischen Kuppel", a.e., V, Ankara 1976, s. 217-233; Afife Batur, "Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, II, İstanbul 1970, s. 135-227; Ara Altun, "Kütahya'da Rüstem Paşa Medresesi Hakkında Notlar", *Sanat Tarihi Yıllığı*, İstanbul 1982, XI, 1-11.



SELÇUK MÜLÂYİM



Anadolu dergisinin iç kapağı

ANADOLU

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Arkeoloji Enstitüsü tarafından
1956'dan beri yayımlanmakta olan
yıllık arkeoloji ve sanat tarihi dergisi.

Başlangıçta *Anatolia* adıyla çıkan dergi 1965'ten sonra *Anadolu* adını almış, içindeki makaleler Türkçe ve yabancı dillerde yayımlanmıştır. Araştırmalar yanında resimleri de kaliteli olarak basılan derginin ağırlık merkezini arkeoloji teşkil etmekle beraber ilk sayıdan itibaren zaman zaman Türk-İslâm sanatına dair araştırmalara da yer verilmiştir. Dergideki Türk ve İslâm medeniyetiyle ilgili başlıca yazılar şunlardır: "Ankara'da Arslanhane Camii Mihrabı" (Katharina Otto-Dorn, sy. 1); "Osmanlı Sarayı'nda Tebrizli Sanatkârlar ile Topkapı Sarayı Arşivi'nde XVI. ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Mimarisine Dair Belgeler" (Oktay Aslanapa, sy. 3); "Tycho Brahe Sistemi Hakkında Farsça Bir Yazmaya Dair" (Ayдын Sayılı, sy. 3); "Sivrihisar Ulu Camii" (K. Otto-Dorn, sy. 9); "Akşehir Ulu Camii" (Gönül Öney, sy. 9); "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri" (Oluş Arık, sy. 11); "Anadolu Selçuklularında Av Sahneleri" (Gönül Öney, sy. 11); "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Antik Devir Malzemesi" (Gönül Öney, sy. 12); "Ani'de İki Selçuklu Hamamı" (Kemal Balkan, sy. 12); "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Arslan Figürü" (Gönül Öney, sy. 13); "Birgi Gündük Minare Camii" (Fügen İlater, sy. 13); "Yelmaniye Medresesi" (Fügen İlater, sy. 17); "Güney-Doğu Anadolu Köprüleri", "Mikdat Dede Türbesi" (Fügen İlater, sy. 18); "İzmir Civarında Unutulmuş Bir Yapı Grubu: Cüneyt Bey Külliyesi" (Fügen İlater, sy. 19); "Sivrihisar

Yöresi Araştırmaları" (Fügen İlater, sy. 19); "Selçuklu Palmet Motiflerinin Tipolojisi" (Selçuk Mülâyim, sy. 20); "İznik Çini Fırınlarını Kurtarma Kazısı" (Necati Ayas, sy. 20); "İsveç Kraliyet Kütüphanesi'nde Bulunan İbrahim Müteferrika'nın Bastığı Eserlerin Latince Kataloğu" (Mustafa Akbulut, sy. 20).

Dergi uzun bir aradan sonra "Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal İçin Armağan" sayısıyla yeniden yayımlanmıştır. 1978-1980 yıllarına ait 21. sayı ancak 1987'de basılmıştır. Armağan sayısının II. cildi olan 1981-1983 yıllarına ait 22. sayı ise 1989'da çıkmıştır. Ancak her iki sayıda da Türk ve İslâm medeniyetiyle ilgili herhangi bir yazı yoktur.

Anadolu adını taşıyan bir derginin Anadolu'daki çeşitli devir eserlerine dair araştırma ve makalelere yer vermesi tabii ise de dergide bilhassa Türk devrini ilgilendiren çalışmaların pek az olduğu dikkati çekmektedir. Ayrıca Türk sanatıyla ilgili yazılardan hiçbiri Osmanlı devri Türk sanatına temas etmemektedir. İlk yıllarda düzenli olarak çıkan yıllık sonraları aksamış, birkaç yılda ancak bir sayı yayımlanır olmuştur.



SEMAVİ EYİCE

ANADOLU AĞASI

Osmanlılar'da Acemi Ocağı'nın daha çok devşirme işleriyle ilgilenen yüksek rütbeli zâbitlerinden birinin unvanı (bk. DEVŞİRME).

ANADOLU-BAĞDAT DEMİRYOLU

(bk. BAĞDAT DEMİRYOLU).

ANADOLU BEYLİKLERİ

XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kurulmuş olan Türk beyliklerine verilen genel ad.

Tarih. Anadolu Selçuklu Devleti'nde Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden (1237) sonra, veliahdı olan ortanca oğlu İzzeddin Kılıcarşan ile büyük oğlu Gıyâseddin Keyhusrev arasında uzun süren amansız bir mücadele başladı. Bu mücadele sırasında Sâdeddin Köpek gibi bir diktatörün birçok değerli ve tecrübeli emîri ortadan kaldırması devlet için büyük kayıp olmuştur. Bu olayla-

rın yanı sıra, zayıf ve kabiliyetsiz bir hükümdar olan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in genç ve tecrübesiz kişilerle iş birliği yapması, devletin idarî mekanizmasının zayıflamasına yol açtı. Nitekim devletin bu zayıf durumu, çok büyük bir Türkmen kitesinin yer aldığı Babaîler isyanına sebep oldu. Öte yandan Selçuklu Devleti'nin durumunu yakından takip eden Moğollar da bu karışıklıklardan faydalanmak için harekete geçtiler. Nihayet 1243 yılında Köseadağ'da Moğollar karşısında uğradığı yenilginin ardından Anadolu Selçuklu Devleti hızlı bir çöküş devresine girdi ve İlhanlılar'a tâbi oldu. Bundan sonra Anadolu'da hâkimiyet Moğollar'ın eline geçti. Malî kaynakların azlığı, suistimaller ve iktisadî çöküntü yüzünden perişan bir durumda bulunan Anadolu'da Selçuklu Devleti tekrar eski ve kudretli haline gelemedi.

XIII. yüzyıl sonlarına doğru Anadolu'da Moğol baskısı zayıflamış ve bu durumdan faydalanan Türkmen beyleri yavaş yavaş Selçuklular'la ilişkilerini keserek bağımsızlıklarını ilân etmişlerdi. Anadolu Selçuklularının hâkimiyetindeki topraklarda kurulmuş olan bu beyliklere Anadolu beylikleri (tavâif-i mülük) denilir. Bunların çoğu Bizans İmparatorluğu'na yakın uçlarda ve kıyı bölgelerinde teşekkül etmişti. Selçuklu-Moğol idaresinin daha kuvvetli bir şekilde görüldüğü Orta Anadolu'da kurulan beylik sayısı ise çok azdı.

Anadolu'da kurulan bu beyliklerin en güçlüsü, merkezi Ermenek olan Karamanoğulları Beyliği'dir (yaklaşık 1256-1483). Başlangıçta süfî çevreleriyle yakın ilişkileri olduğu anlaşılan bu beylik, birçok defa Selçuklu-Moğol idaresiyle mücadele etti. Nihayet bu aileden Mehmed Bey, beraberinde Cimri lakabıyla meşhur Selçuklu şehzadesi Alâeddin Siyavuş olduğu halde Konya'ya girdi (1277). Mehmed Bey, beylik sınırları içinde Türkçe'den başka dil kullanılmamasını emretti. Bu hareket Anadolu'da Türkmenler'in millî şuurlarının çok güçlü olduğunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Karamanoğulları Anadolu'da üstünlüğü ele geçirmek için Osmanlılar'la da savaştılar. Zaman zaman Osmanlılar'a karşı Venedik, Papalık ve Akkoynulular'la ittifaklar yaptılar; ancak Osmanlı-Karamanoğulları mücadelesi Osmanlılar'ın galibiyetiyle sonuçlandı.

Moğol istilâsı önünden kaçan Türkmenler'in Batı Anadolu'da Lâdik (De-

nizli), Honaz ve Dalaman bölgesinde kurduğu siyasî teşekkül Lâdik veya İnançoğulları Beyliği (1261-1368) adını taşıyordu. Bu bölgeye gelenlerin başında bulunanlardan Mehmed Bey, Sultan II. İzzeddin Keykâvus'a karşı ayaklanmış ve adı geçen beyliği kurmuştu.

Karahisar (Afyon), Kütahya, Sandıklı, Akşehir ve Beyşehir'i içine alan uç bölgesinde, Selçuklu veziri Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin oğulları ve torunları tarafından kurulmuş olan küçük beylik ise Sâhib Ataoğulları adını taşıyordu (yaklaşık 1275-1341).

Anadolu'nun batısında Milas, Muğla ve çevresinde kurulmuş olan diğer bir Türk beyliği de Menteşeoğulları idi (yaklaşık 1280-1424). Bu beyliği, o yöreye deniz yoluyla gelen ve içeri doğru girerek sahil ile Denizli arasındaki bölgeye yerleşen Türkmenler kurmuştu. Adı geçen bölge, Anadolu Selçuklu hükümdarları tarafından beyliğin kurucusu Menteşe Bey'in atalarına iktâ* edilmişti. Menteşeoğulları donanmalarıyla Ege ve Akdeniz'de Haçlı gemilerine karşı sürekli harekâta bulunmuşlar, Rodos'u fethetmeye çalışmışlar, bu yüzden zaman zaman Venedikliler ve Kıbrıs Krallığı tarafından tehdit edilmişlerdir. Menteşe beyleri 1402'den sonra Osmanlı şehzadeleri arasındaki taht mücadelelerine de karışmışlardır.

Batı Anadolu'daki beyliklerden biri de Karesioğulları'dır. Anadolu Selçuklularını Dânişmendliler'i ortadan kaldıranca Dânişmendli ailesine mensup olan bazı beyler Bizans sınırlarında uç beyi olarak görev almışlardır. Bu aileden Kalem Bey ile oğlu Karesi Bey Bizans şehirlerini zapta girişmişler ve merkezi Balıkesir olmak üzere Karesi Beyliği'ni (yaklaşık 1297-1360) kurmuşlardır. Karesioğulları zaman zaman Trakya'ya da asker çıkarmışlardır.

Germiyanoğulları Kütahya ve çevresinde hüküm sürmüş bir Türk beyliğidir. XIII. yüzyılın ilk yarısında Malatya taraflarında bulunan Germiyan aşireti, muhtemelen Moğollar'ın baskısı yüzünden, 1262-1263 yıllarında batıya göç etmiştir. Germiyanoğulları Beyliği'ni (1300-1429) Kerîmüddin Alish'in oğlu I. Yâkub Bey kurmuştur. Onun idaresindeki Germiyanoğulları Anadolu beyliklerinin en kuvvetlilerinden biri olmuş ve en parlak devrini XIV. yüzyılda yaşamıştır.

Eşrefoğulları, XIII. yüzyılın ikinci yarısında Beyşehir ve Seydişehir taraflarında kurulmuş bir Türk beyliğidir. Kuru-